

ВПЛИВ ОНОВЛЕННЯ ПАРКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України

Анотація: У статті досліджено стан парку сільськогосподарської техніки та можливості його оновлення з використанням сучасних технологічних рішень для забезпечення конкурентоспроможності та підвищення експортного потенціалу України.

Ключові слова: агропродовольчий ринок; сільськогосподарська техніка; продовольча безпека; конкурентоспроможність; резильєнтність; новітні технології.

Abstract: The article examines the state of the park of agricultural machinery and the possibilities of its renewal using modern technological solutions to ensure competitiveness and increase the export potential of Ukraine.

Keywords: agro-food market; agricultural machinery; food safety; competitiveness; resilience; the latest technologies.

Агропродовольчий ринок України, яка має сприятливі кліматичні умови та ресурси для ведення сільського господарства, внесок якої «...у світовий продовольчий ринок 2021 року еквівалентний харчуванню близько 400 млн. людей, не рахуючи населення України, [1] є ключовим у забезпеченні продовольством населення й вирішенні продовольчої безпеки. Він є суміжним з машинобудуванням та переробною промисловістю.

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), Україна на протязі багатьох років залишалася стабільним гравцем на світовому ринку сільськогосподарської сировини. Завдяки своєму потужному експорту продовольства, вона є гарантом продовольчої безпеки для багатьох країн світу.

Агросектор України за два роки з початку повномасштабного вторгнення зазнав прямих збитків на понад 10 млрд. дол., тому дуже важливо його відновити, щоб забезпечити стабільність світових продовольчих ринків [2]. Також війна призвела до порушення логістичних ланцюгів, що стримувало постачання агропродукції на внутрішній та зовнішні ринки.

Вітчизняні виробники сільгосптехніки працюють в складних умовах воєнного часу, намагаючись виробляти вітчизняну техніку, яка відповідає вимогам сільгоспвиробників і здатна замінити імпорту, що закуповується за межами України і на яку витрачаються чималі кошти. Однак кількість підприємств-виробників сільгосптехніки зменшується. «За період з лютого 2022 р. кількість активних підприємств галузі помітно скоротилася. Якщо у 2021 р. в Україні налічувалося 441 активне підприємство, то у 2022 р. – 411 (-6,8%), а у 2023 р. – лише 382 (-13,4% проти 2021 р.)» [3].

Тому ринок сільгосптехніки має бути конкурентоспроможним й резильєнтним (здатним пристосовуватися до складних умов) та відповідати сучасним вимогам щодо свого технологічного оснащення. Діяльність та подальше формування сучасної оновленої техніко-технологічної машинобудівної бази здатне забезпечити можливості «...конкурентоспроможності та сталого розвитку в умовах швидкоплинних технологічних змін і глобальної економічної інтеграції» [4].

Ринок сільськогосподарської техніки в Україні обслуговує багатьох сільгоспвиробників від малих фермерських господарств до великих агрохолдингів, кожен з яких має свої потреби та вимоги до сільгосптехніки, яка має задовільні ти ті або інші потреби стосовно її експлуатації, ремонту та обслуговування.

Україна головним чином імпортує сільгосптехніку з-за кордону, але має й власних виробників. Наявність імпортової техніки на ринку України розширює межі конкуренції та надає вибір вітчизняним сільгоспвиробникам.

У 2023 році імпорт тракторів перевищив експорт у 144,73 рази, збиральної техніки – у 18 разів, іригаційної – у 10,3 рази, навісної – у 6,68 разів та елеваторного обладнання – у 6,45 разів. Головними постачальниками тракторів були: Німеччина (143925 тис. дол.); Польща (129649 тис. дол.); Нідерланди (105383 тис. дол.); США (73506 тис. дол.); Велика Британія (33181 тис. дол.); Туреччина (11259 тис. дол.). Головними постачальниками збиральної техніки були: Німеччина (103379 тис. дол.); США (28807 тис. дол.); Польща (20677 тис. дол.); Бельгія (16301 тис. дол.); Італія (15523 тис. дол.); Угорщина (11898 тис. дол.); Китай (7008 тис. дол.) [5].

Слід відзначити, що до часів воєнної агресії на фоні нарощування агровиробництва «... в Україні щорічно спостерігалось зростання імпорту сільськогосподарської та продовольчої продукції, обсяги якого у 2021 році сягнули майже 75 млрд. дол. [6].

Міністерством економіки України було розроблено Програму часткової компенсації вартості придбаної вітчизняної техніки, яка має стимулювати вітчизняних виробників й сільгоспвиробників для вирішення проблеми імпортозаміщення й насичення ринку технікою власного виробництва. Згідно цієї Програми «... аграрії можуть отримати 25 % компенсації вартості придбаної сільгосптехніки 44 виробників» [7]. До оновленого переліку техніки. Що підлягає компенсації увійшли: трактори, ґрунтообробна техніка, машини для очищення і сортування насіння, машини для внесення мінеральних добрив та ін.

Тепер до програми входять 11878 одиниць техніки від 138 українських підприємств. Аграрії активно користуються державною програмою, яка компенсує 25% вартості за придбання техніки українського виробництва – їм вже виплачено майже 400 млн. грн. відшкодування [8].

У травні 2024 року на компенсацію подали заявки 93 агропідприємства. Найбільшу кількість заявок на компенсацію за придбану сільгосптехніку та обладнання подали у таких областях: Полтавській – 111, Одеській – 106, Кіровоградській – 103, Миколаївській – 98, Вінницькій – 79, Черкаській – 76 [9].

2024 рік став перехідним для ринку агротехніки. Високі ціни на паливо, матеріали та комплектуючі негативно вплинули на виробників і покупців техніки. Однак, такі фактори, як державна підтримка фермерів і посилення інвестицій у технології, заклали фундамент для зростання у 2025 році [10].

Війна внесла свій негативний внесок у розвиток вітчизняного агропромислового сектору. Вона стримує подальшу його трансформацію у нову моделі розвитку й уповільнює впровадження новітніх технологій та автоматизацію технологічних процесів, включаючи застосування безпілотної техніки та контроль за технологічними процесами від засівання сільгоспкультур, їх вирощування, збирання, транспортування, переробки і до постачання споживачам у вигляді готової продукції. Також повільно створюється електронна база даних земель сільськогосподарського призначення, фермерських господарств, постачальників, споживачів та ін.

Україні для виходу зі складної ситуації у агросекторі, що сталася внаслідок воєнних дій, необхідно: створити сприятливі економічні, правові та фінансові умови для подальшої роботи сільгоспвиробників; посилити зацікавленість іноземних інвесторів до інвестування галузей, пов'язаних із виробництвом продовольства; налагодити логістичні ланцюги; сприяти збільшенню частки експорту товарів з високою доданою вартістю та зменшити імпортозалежність.

В умовах війни важливо контролювати ситуацію у агропродовольчому секторі, від діяльності якого залежить забезпечення продовольчої безпеки. Згідно з дослідженнями, в більшості випадків проблемні ділянки на полях виникають через людський фактор. Тому виникає необхідність застосовувати у сільському господарстві SMART-технології, які ще називають розумними технологіями, і використовують для збору і аналізу інформації; моніторингу різних процесів; для можливості прийняття ефективних управлінських рішень і контролю їх виконання. SMART-технології працюють, у першу чергу, з інформаційним середовищем. За допомогою SMART-технологій відстежують роботу великогабаритної техніки, контролюють обробку ґрунту, посадку і збір врожаю, внесення добрив та постачання товарів до сховищ та до торгової мережі. Відповідно до воєнного стану та повоєнного відновлення сільського господарства використання SMART-технологій має здійснюватись для підвищення врожайності сільськогосподарських угідь, балансування попиту та пропозиції на агропродовольчих ринках, створення нових видів продукції тощо [11, с. 147].

Стрімкий розвиток технологій у всіх сферах життєдіяльності не оминає і агровиробництво, яке також потребує впровадження сучасних наукових розробок та цифровізації управління сільськогосподарським виробництвом. Запорукою цього у процесі адаптації до змін у правовій, економічній, екологічній та технічній сферах є розробка та впровадження стратегій розвитку

інноваційної діяльності, що базується на інноваційно-цифровому розвитку агросектору в умовах інформаційних та технологічних викликів, запровадженні штучного інтелекту, створенні баз даних (щодо виробників, споживачів, наявності товарів та ін.), покращенні конкурентних позицій на ринку, виборі оптимальних логістичних шляхів збуту продукції тощо. Такі нововведення відкривають безліч стратегічних можливостей для агровиробників від швидкісного збору і аналізу стану посівних площ, умов поливу та обробки полів, використання добрив та збору врожаїв до обсягів агропродукції, що надходить до торгової мережі [11].

Головним напрямком використання машин у сільському господарстві є комплексна механізація й автоматизація виробничих процесів, яка тісно пов'язана із переходом до індустріальних технологій.

В умовах війни, коли весь світ підтримує Україну, для агропромислового комплексу відкривається «вікно можливостей» для виходу вітчизняної продукції на міжнародний продовольчий ринок. Тому необхідно спрямувати зусилля на комплексне переоснащення агропромислового сектору з урахуванням вимог, які притаманні новітньому розвитку й загальносвітовим тенденціям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Павлиш О. Мінагро: Україна годує 400 мільйонів людей у світі, у планах – нагодувати мільярд. Економічна правда, 9 лютого 2022. URL: <https://epravda.com.ua/news/2022/02/9/682239/>
2. Дячкіна А. Прямі збитки агросектору України за два роки великої війни становлять понад 10 мільярдів доларів. Економічна правда. 18.06.2024. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/06/18/715395>
3. Навроцький Я. Україна втратила 13% виробників вітчизняної сільгосптехніки від початку повномасштабної війни. 03.12.2024 URL: <https://traktorist.ua/news/ukrayina-vtratile-13-virobnikiv-vitchiznyanoi-silgospstehniki-vid-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyini-doslidzhennya>
4. Єпіфанова І.М., Трофімчук О.В. Формування сучасної техніко-технологічної бази машинобудівного підприємства. Інвестиції: практика та досвід № 16. 2024. С. 178-183. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.16.178
5. Державна служба митної статистики України URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
6. Silske gospodarstvo Ukrainy za 2022 rik. Statystychnyi zbirnyk. 2023 [Ukrainian Agriculture in 2022. Statistical Compilation. 2023]. Available at: URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf
7. Зроблено в Україні: аграрії можуть отримати часткову компенсацію вартості сільгосптехніки 44 вітчизняних виробників. Міністерство економіки України. 24.04.2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=07004c9a-8e2f-4f1d-b63b-f3f684153d56&title=ZroblenoVUkraini-Agrarii>
8. Немцева Ю. Компенсація за купівлю вітчизняної с/г техніки: перелік розширено на 107 одиниць. URL: <https://kurkul.com/news/37203-kompensatsiya-za-kupivlyu-vitchiznyanoi-s-g-tehniki-perelik-rozshireno-na-107-odinit>
9. Зроблено в Україні: за серпень аграріям нарахували майже 100 млн. грн. компенсації за придбану с/г техніку українського виробництва. Міністерство економіки України. 01.10.2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=365b6c7f-c75e-4c79-8e7f-2cafbccda1f7&title=ZroblenoVUkraini-ZaSerpenAgrariiamNarakhuvaiMaizhe100-MlnGrnKompensatsiiZaPridbanuS-gTehnikuUkrainskogoVirobnitstva#:~:text=>
10. Ринок сільгосптехніки на 2025. URL: https://bas.ua/posts/category/news/agricultural-machinery-market-in-2025?srsId=AfmBOoqK_fpb1k2xHmBYdqCNWG3c8eGHRqEy3ivXsb06Imy_wsz1P_ht
11. Носова Н.І. Впровадження цифрових технологій у агропродовольчий сектор як складова забезпечення продовольчої безпеки України. Моделювання соціально-економічного розвитку в системі забезпечення продовольчої безпеки: матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (8-9 травня 2024). Миколаїв: МНАУ. 2024. С.146-148 URL: https://www.mnau.edu.ua/files/nauk_prof_konf/zbirnyk-tez-09-05-24.pdf

Носова Наталія Іванівна - провідний інженер відділу ринкових механізмів та структур, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»